Asia: HE 207/2024 vp
Suomen luonnonsuojeluliitto ry
Kirjallinen asiantuntijalausunto
TaV 19.2.2024

Eduskunnan talousvaliokunta on pyytänyt lausuntoa hallituksen esityksestä laiksi eräiden suurten ilmastoneutraaliin talouteen tähtäävien investointien verohyvityksestä sekä laiksi Innovaatiorahoituskeskus Business Finlandista ja Business Finland -nimisestä osakeyhtiöstä annetun lain 3 §:n muuttamisesta. Suomen luonnonsuojeluliitto kiittää mahdollisuudesta lausua ja esittää lausuntonaan seuraavaa:

Lakiesityksen tavoitteet ja vaikutukset
Lakiesitys pyrkii edistämään mittaluokaltaan suuria (investointikustannukset vähintään 50 miljoonaa euroa) ilmastoneutraaliin talouteen tähtääviä ja strategisesti merkittäviä sähköä hyödyntäviä teollisia investointeja Suomeen. Tarkoituksena on kannustaa erityisesti niitä investointihankkeita, joilla arvioidaan olevan merkittävää vaikutusta esimerkiksi ilmastotavoitteisiin sekä kansainväliseen kilpailuetuun ja kansantalouden tuottavuuden kasvuun. Tavoitellaan siis ennen kaikkea vahvempaa talouskasvua ja parempia investointiedellytyksiä.

Valmisteltavan investointihyvityksen tavoitteena on saada sähköä hyödyntäviä mittaluokaltaan suuria teollisia investointeja liikkeelle ja samalla tukea puhtaan siirtymän teollisuuden ekosysteemin rakentumista Suomeen. Suomen luonnonsuojeluliitto kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että lakiesitys toisin sanoen tähtää paljon sähköenergiaa kuluttavien uusien suurten teollisuushankkeiden käynnistymiseen. Kun lakiesityksen perusteluksi mainitaan tavoite edistää Suomen ilmastotavoitteiden toteutumista, tulisi lakiesityksellä ensisijaisesti tavoitella nykyisten kotimaisen teollisuuden vähähiilistämistä sekä energia- ja materiaalitehokkuuden paranemista – ei sähkönkulutuksen tai muutoinkaan luonnonvarojen kulutuksen kasvua.

Investointihyvityksen kokoraja
Pienten tai keskisuurten toimijoiden erityistä lisäkannustamista suurempiin toimijoihin nähden ei ole lakiesityksessä pidetty tarpeellisena. Investointihyvityksen varsin korkea kokoraja rajaa ulkopuolelle potentiaalisesti suuren määrän pienten ja keskisuurten toimijoiden hankkeita, joiden kokonaisvaikuttavuus voisi kuitenkin olla merkittävä niin ilmastohyötyjen kuin aluetalouksien sekä etenkin innovaatioiden kehittymisen kannalta.

Toisaalta suurten, invenstointihyvityksen piiriin ylettyvien hankkeiden joukossa voi olla sellaisia, jotka toteutuisivat joka tapauksessa, myös ilman investointihyvitystä. Olisi erittäin tarpeellista tukea puhtaan siirtymän hankkeita myös pienten ja keskisuurten toimijoiden toteuttamina, mikä edistäisi myös huoltovarmuuden kannalta tärkeää hajautettua energiantuotantoa sekä työllisyyttä kaiken kokoisissa yrityksissä eri puolilla Suomea

Energiankulutuksen kasvu
Suomen uusiutuvan sähköntuotannon kasvutavoitteet saattavat olla ylimitoitettuja, jos valtakunnan verkkoon syötettävä sähkön määrä ylittää Fingridin kapasiteetin. Tämä voi muodostua ongelmaksi, ellei Suomeen synny nopeasti uusia hankkeita, jotka kuluttavat paljon sähköä, joita lakiesityksellä muun muassa tavoitellaan. Uusiutuvan energiantuotannon kasvutavoitteet on suhteutettava kotimaisen kulutuksen ja päästövähennystoimien tarpeisiin, sillä kaikesta energiantuotannosta aiheutuvat haitalliset ympäristövaikutukset jäävät elinympäristöömme suomalaisen luonnon ja mahdollisesti myös alueen asukkaiden haitaksi.

Luonnonsuojeluliiton mielestä lakiesitys sisältää riskin sille, että edistetään kierrettä, joka edellyttää ja jolla luodaan lisää sähkönkulutusta, ilman että kyse olisi Suomen ilmastopäästöjä vähentävistä toimenpiteistä. Samaan aikaan on korostettava sitä, että ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi tehtävien toimenpiteiden tulee olla linjassa luontokadon pysäyttämisen tavoitteiden kanssa. Tämä edellyttää selkeää verosääntelyä, joka ohjaa ensisijaisesti energia- ja materiaalitehokkuuteen, ei kulutuksen kasvuun.

Luonnonsuojeluliitto toteaa, että lakiesityksen taloudellisia kokonaisvaikutuksia on hyvin vaikea arvioida. Mahdollista on, että lakiesityksen toteutuminen esitetyssä muodossa johtaa huomattavan suuriin – satojen miljoonien eurojen – verohyvityksiin ilman, että voidaan ennakoiden tai jälkikäteen arvioiden todentaa esimerkiksi saavutettavia ilmastohyötyjä.

DNSH-periaate
Lakiesityksen vaikutuksia Suomen päästötavoitteisiin, ympäristöön tai ilmastoon ei kovinkaan tarkoin voida ennakolta arvioida, koska luotettavasti ei voida myöskään arvioida, mikä osuus investointihyvitystä saaneista investoinneista toteutuisi Suomessa ilmankin hyvitystä tai missä määrin hyvitys mahdollisesti vaikuttaisi investointihankkeiden ajoitukseen.

Lakiesityksen vaikutuksia arvioitaessa on tarkastelu rajattava ensisijaisesti ympäristö- ja päästövaikutuksiin Suomessa. Paikalliset vaikutukset voivat olla merkittäviä esimerkiksi kriittisten raaka-aineiden tuotannon ja talteenoton tai akkumateriaalivalmistuksen hankkeissa. Ympäristö- ja päästövaikutuksia on kuitenkin vaikea arvioida etukäteen, sillä tiedossa ei ole minkälaisia investointeja lakiesitys tarkkaan ottaen tulisi edistämään.

Vaikutuksia päästövähennyksiin ei myöskään voida ennakkoon kovin hyvin arvioida. Niillä investointihyvityksen edistämillä hankkeilla, jotka korvaisivat Suomessa kasvihuonepäästöjä aiheuttavaa tuotantoa, olisi Suomen laskennallisten päästöjen kannalta oikeansuuntainen vaikutus. Kuitenkin sellaiset uudet investoinnit, jotka eivät korvaisi jo olemassa olevaa tuotantokapasiteettia, johtaisivat todennäköisesti vain päästöjen kasvuun.

Lakiesitykseen on kuitenkin sisällytetty elementtejä, joilla pyritään varmistamaan, että hyvitystä saavien investointien vaikutukset ovat joko ympäristön ja ilmaston kannalta myönteisiä tai ne eivät olisi ainakaan merkittävästi haitallisia. Näitä elementtejä on syytä vielä muokata ja vahvistaa.

Suomen luonnonsuojeluliitto katsoo, että investointihyvityksen piiriin kuuluvien hankkeiden tulisi noudattaa EU:n kestävien sijoitusten periaatetta, joissa ympäristön kannalta yhtä tavoitetta edistäessä ei saa aiheuttaa merkittävää haittaa toiselle. Investointihyvitykseen oikeuttavan uusiutuvan energian tuotannon tai energian varastoinnin investoinnin osalta yhtiön olisi osoitettava, että investointihankkeen toteutuksessa noudatetaan ”ei merkittävää haittaa” -periaatetta (DNSH-periaate). Uusiutuvan vedyn kohdalla ehtona on, että vety ja vedystä tuotetut polttoaineet tuotetaan uusiutuvista energialähteistä.

Luonnonsuojeluliitto tukee näitä ympäristö- ja ilmastokestävyystavoitteiden saavuttamiseksi esitettyjä ehtoja investointihyvitykselle. On kuitenkin tarpeellista ja Suomen ilmasto- ja ympäristöpolitiikan tavoitteet huomioiden perusteltua ulottaa DNSH-periaate koskemaan kaikkia lakiesityksen mukaiseen investointihyvitykseen oikeutettuja hankkeita – ei ainoastaan energiantuotannon ja varastoinnin

investointihankkeita.

Investointihyvitysten vaikuttavuuden seuranta
Päästövähennysten minimitason kirjaaminen investointihyvityksen myöntämisen ehtoihin on kannatettavaa. Luonnonsuojeluliitto esittää kuitenkin tavoitteeksi reippaasti kunnianhimoisempaa päästövähennysten tasoa investointihyvityksen ehdoksi.

Luonnonsuojeluliitto esittää, että verohyvityksen vaikuttavuutta investointeihin ja niiden kautta saavutettaviin laskennallisiin ilmastohyötyihin seurataan ja raportoidaan läpinäkyvästi, jotta pystytään arvioimaan verohyvityksen todellisia vaikutuksia Suomen ilmastotavoitteiden toteutumiseen.

Toimivaltainen viranomainen
Lakiesityksestä ei yksiselitteisesti käy ilmi, olisiko Business Finland ratkaisijana myös sen suhteen, täyttääkö hakijan hanke investointihyvityksen saamiseksi vaaditun “ei merkittävää haittaa”- eli DNSH-periaatteen. Luonnonsuojeluliitto katsoo tämän arvioinnin kuuluvan ympäristövaikutusten arvioinnin asiantuntijaviranomaisen vastuulle. Tällä hetkellä uusiutuvan energian hankkeiden lupakäsittelyssä etusijamenettelyä koskien DNSH-periaatteen täyttymisen edellytykset hankekohtaisesti ratkaisee lupaviranomaisena aluehallintovirasto. Investointihankkeen DNSH-määrittelystä tulee tehdä julkinen ja muutoksenhakukelpoinen viranomaispäätös samoin kriteerein kuin sitä sovelletaan muun lainsäädännön osalta jo tällä hetkellä.

Yhteenveto
Luonnonsuojeluliitto näkee lakiesityksen mukaisen investointihyvityksen tarkoituksen periaatteessa hyväksi, kun tavoitellaan vihreän siirtymän mukaisia tarpeellisia ja perusteltuja investointeja ja Suomen ilmasto- ja ympäristötavoitteiden toteutumista. Kaikkien tehtävien investointien on kuitenkin syytä noudattaa ei merkittävää haittaa periaatetta niiden ympäristökestävyyden takaamiseksi.

Kestävän puhtaan siirtymän ensisijaisena lähtökohtana Luonnonsuojeluliitto kannattaa energia- ja materiaalitehokkuuden sekä vähähiilisten ja kiertotalouden ratkaisujen tehostamista. Näiden kaikkien tulee olla linjassa luonnon monimuotoisuuden tilaa parantavien toimenpiteiden kanssa.

Lisätietoja

- Ilmastoasiantuntija Nelli Immonen, +358 45 7885 2037, nelli.immonen@sll.fi